

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὀρισμοῦ τῆς κυριαρχίας τοῦ Bodin

τοῦ
Καθηγητῆ Ἡλία Θεομύ

ὁ Jean Bodin καὶ τὸ πολιτικὸ περιβάλλον

Ὁ Jean Bodin γεννήθηκε, κατὰ πάσα πιθανότητα, μεταξὺ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1529 καὶ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1530. Καταγόταν ἀπὸ οἰκογένεια πού ἀνῆκε στὴν ἀστική τάξη. Ἦταν τὸ μικρότερο ἀγόρι οἰκογένειας ἐφτά παιδιῶν. Σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, ὁ Bodin φοίτησε στὴν σχολὴ Carmelite Order στὸ Angers γιὰ ν' ἀποκτήσει μόρφωση καὶ ἐξάσκηση γιὰ τὸ ἱερατεῖο.

Ἀπὸ τὸ Angers ὁ Bodin πῆγε στὸ Παρίσι, καὶ ἡ παραμονὴ τοῦ ἐκεῖ συνέπεσε μὲ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Ι, γεγονὸς τόσο εὐεργετικὸ στὸν γαλλικὸ Οὐμανισμό, καὶ μὲ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ τὸ 1547. Ἐκεῖ, ὁ Bodin ἐσπούδασε φιλοσοφία καὶ πολιτισμὸ στὸ College des Quatre Langues. Στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Τουλουζῆς σπούδασε ἀστικὸ δίκαιο, ἀρχαῖες γλῶσσες καὶ ἱστορία. Στὸ Παρίσι, ὁ Bodin ἐξάσκησε τὴ δικηγορία καί, τὸ 1856, ἐδημοσίευσε τὴ *Μέθοδο γιὰ τὴν εὐκόλη ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας*. Στὸν ἀκαδημαϊκὸ του προβληματισμὸ ὁ Bodin ἐπηρέαστηκε ἀπὸ τὸν Peter Ramus, ὁ ὁποῖος προσπαθοῦσε νὰ ἐπαναστατικοποιήσει τὴν παραδοσιακὴ Ἀριστοτελικὴ Λογικὴ. Ἐπηρέαστηκε, ἐπίσης, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, συνηγόρησε σὲ μίαν ἐκλεκτικὴ καὶ ἐπαγωγικὴ μέθοδο τῆς ἱστορίας καὶ ἦταν καλὰ καταρτισμένος στὸ σχολαστικισμό.

Ὁ Bodin ἔζησε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐποχῆς τὸν θρησκευτικὸν πολέμων μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων τοῦ δέκατου ἑκτοῦ αἰῶνα, ὅταν ἡ ἐνότητα τῆς Γαλλίας ἀπειλοῦνταν σοβαρά. Συμμετεῖχε ἐνεργᾶ στοὺς ἐμφύλιους πολέμους ὡς ἀρχηγὸς μιᾶς ἡγετικῆς ὁμάδας μετριοπαθῶν καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι προβληματίζονταν καὶ εὐαισθητοποιούνταν ἀπὸ τὸν φανατισμὸ πού παρέλυε τότε τὴ Γαλλία. Ἡ ἀσπλαχνία καὶ ἡ βία δημιουργήσαν ἰδιαίτερη ἐντύπωση στὸ μυαλό του, καὶ αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ πιστεῦει καὶ νὰ συνηγορεῖ γιὰ ἓνα ἐθνικὸ κράτος στὸ ὁποῖο ἡ θρησκευτικὴ ἀνοχὴ θά ἦταν ἐφικτή. Ἡ σύγκρουση μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρούμενων, κατὰ τὴ λογικὴ τοῦ Bodin, ἔπρεπε νὰ τερματιστεῖ καὶ ἡ ἰδεολογία τοῦ ἐθνικοῦ κράτους νὰ γίνῃ ὁ καινούργιος ἄξονας συσπείρωσης τῶν μαζῶν.

Τὸ κύριο θέμα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς κατὰ τὰ τελευταῖα 50 χρόνια τοῦ δέκατου ἑκτοῦ αἰῶνα ἦταν ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξ αἰτίας θρησκευτικῶν συγκρούσεων. Ἐν τούτοις, οἱ πραγματικοὶ λόγοι τῆς σύγκρουσης ἦσαν ἅλυστα συνυφασμένοι μὲ τὶς πολιτικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυνάμεις. Ἡ πάλι γινόταν ἀπὸ τὴν ἀστικὴ τάξη ἐνάντια στὴν ἀγροτικὴ ἀριστοκρατία, τὴν οἰκοδεσποτικὴ Ἐκκλησία καὶ τοὺς παραδοσιακοὺς φεουδαρχικοὺς θεσμούς.¹ Ἡ θέση τῶν Huguenots ἦταν σταθερὰ ὑπὲρ τῶν τοπικῶν προνομίων καὶ ἐνάντια στοὺς βασιλεῖς. Αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσαν τὰ αὐτόνομα προνόμια τῶν ἐπαρχιῶν, τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴ δύναμη τῶν εὐγενῶν ὑπονόμειναν τὴν κρατικὴ συγκέντρωση καὶ τοὺς νέους θεσμούς.

Ὁ Ἑρρίκος ΙΙ προσπαθῆσε νὰ ἐναρμονίσει τοὺς καθολικοὺς πού κατεϋθύνονταν ἀπὸ τοὺς Medici μὲ τὴν προτεστάντικὴ ἱεραρχία πού κατεϋθύνονταν ἀπὸ

τούς Huguenots μέ τό διάταγμα τοῦ St. Germain τῆς 15ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1562. Αὐτή ἡ πράξη, ὁμως, ἀπέτελεσε τήν ἀφετηρία γιά τούς θρησκευτικούς πολέμους, πού τελείωσαν μέ τό διάταγμα τῆς Nantes στίς 15 τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1598, ὅπου ὁ Ἑρρίκος IV παραχώρησε ἀνοχή στούς Huguenots τῆς Γαλλίας. Ὁ πραγματικός βέβαια νικητής αὐτῆς τῆς σύγκρουσης ἦταν τό στέμμα καί ὁ ἐθνικός καθολικισμός πού ἦταν ἀντίθετος «στis ἐσχάτες ἀπαιτήσεις τοῦ Παπισμοῦ πού τόν υπεράσπιζαν οἱ Ἰησοῦντες καί τά συμφέροντα τῆς ἀνερχομένης ἀστικής τάξης πού τά ἐκπροσωποῦσαν οἱ Καλβινιστές».²

Ὁ Bodin πέθανε τό 1596, ὅταν ὁ Ἑρρίκος IV ἦ Ἑρρίκος τοῦ Navarre ἦταν βασιλιάς τῆς Γαλλίας. Ὁ Bodin ἦταν θαυμαστής τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς τῆς Ἀγγλίας, ἐπειδή ἀπό τό 1588 οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν κατορθώσει μέ ἐπιτυχία νά θέσουν τόν πατριωτισμό τους πάνω ἀπό τίς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις, ἐνθαρρύνοντας ἔτσι τήν παγίωση τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας καί τήν ὑπεροχή τοῦ Κράτους. Πολιτικά, ὁ Bodin δραστηριοποιήθηκε κατὰ τή διάρκεια τῶν *Etats généraux*, ὅπου ἐκλέχθηκε μέλος τοῦ *Troisième Etat* ἀντιπροσωπεύοντας τήν πλοῦσια ἐμπορικῆς τάξης, ἡ ὁποία ἐριξε τήν ὑποστήριξη τῆς πίσω ἀπό τόν βασιλιά. Στά 1576, ἡ υπέρταση ἀπό τόν Bodin τῆς κυριαρχῆς ἐξουσίας τοῦ βασιλιά καί τοῦ συγκεντρωτικοῦ κράτους ἐμφανίζεται στό μεγάλο του ἔργο *Les six livres de la République*.

Τό κρίσιμο ζήτημα στή Γαλλία, τήν ἐποχὴ αὐτή, ἀφορᾶ τόν ἰδεολογικό καί πολιτικό ρόλο τῆς κρατικῆς κυριαρχίας ἡ ὁποία ἦταν ἀλληλοσυγχεσμένη μέ καί ἀλληλοεξαρτώμενη ἀπό τήν κοινωνική δομή.

Ἡ δυναμική τῆς ὑλικῆς βάσης τοῦ μεταβαλλόμενου κοινωνικο-οικονομικοῦ συστήματος διαμόρφωσε τήν πολιτική σκέψη στή Γαλλία αὐτή τήν ἐποχὴ, ὅπου ὁ προβληματισμός ξεπέρασε τήν πολιτική σκέψη τοῦ Machiavelli ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἐθνικῆς ὁλοκλήρωσης καί τῆς κρατικῆς συγκέντρωσης.

ἡ ἐξήγηση τοῦ ὁρισμοῦ τῆς κυριαρχίας

Ἡ ἀντίληψη τοῦ Bodin γιά τήν ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας ἀναπτύσσεται στό ἔργο του *République* καί ἀντιπροσωπεύει τό μεσορᾶνημα τῶν προσπάθειών του νά ἀσχοληθεῖ μέ τό κεντρικό ζήτημα πού ἀφορᾶ τήν πηγὴ, τὴ φύση καί τὴ συμπεριφορὰ τῆς ἐξουσίας. Ὁ θεμελιακὸς στόχος τοῦ προβληματισμοῦ τοῦ Bodin ἦταν νά κατανοήσῃ τήν πηγὴ καί τὴ φύση τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τήν πορεία τῆς πολιτικῆς κοινωνικοποίησης τοῦ ατόμου καί τὴ θέση του μέσα στήν πολιτεία, τὴ φύση τοῦ κράτους καί τῶν αἰτίων καί μεθόδων τῶν θεσμικῶν ἀλλαγῶν, καθὼς ἐπίσης καί τῆς ἐξέλιξης τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν συστημάτων. Ἐτσι, ἡ ἐξήγηση τοῦ ὁρισμοῦ τῆς κυριαρχίας πρέπει νά τοποθετηθεῖ μέσα στά πλαίσια πού ὁριοθετοῦν ἡ κοσμοθεωρία, ἡ πολιτικὴ ψυχολογία καί ἡ πολιτικὴ του θεωρία.

2. Sabine, σ. 374.

Ἡ κοσμοθεωρία τοῦ Bodin προϋποθέτει ἓνα σύμπαν ρυθμιζόμενο ἀπὸ φυσικὸ καί θεϊκὸ δίκαιο. Ἡ φυσικὴ τάξη πραγμάτων εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς τάξης. Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ θεολογία καί ἰδιαίτερα ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ St. Thomas Aquinas.

Ὁ Bodin πιστεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὀργανικὰ δεμένος μέ τὴ φύση καί ἡ φύση ἀποκαλύπτει τὴ δύναμη καί τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὕλη εἶναι ἀδρανὴς καί σταθερὴ. Οἱ κινητήριες δυνάμεις προέρχονται ἔξω ἀπὸ τὴ φύση. Τὰ ἀστέρια καί τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα προκαλοῦν ἀλλαγές στὴ γῆ. Ἐτσι, οἱ κοσμικὲς δυνάμεις διαπλάθουν τίς δυνάμεις τοῦ γήινου μας περιβάλλοντος. Αὐτὲς οἱ δυνάμεις προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καί, ἔτσι, δείχνουν τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ. Κατὰ συνέπεια, προκύπτει ὅτι στήν κοσμολογία τοῦ Bodin ὑπάρχει σταθερὴ ἱεραρχία τῆς τάξης, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μέσα στά ὅρια τοῦ θεικοῦ καί τοῦ φυσικοῦ νόμου. Ἐπομένως, ἡ φυσικὴ τάξη πρέπει νά εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς θεϊκῆς. Ἡ Ἀποκάλυψη δείχνει στοὺς ἀνθρώπους τὸν σκοπὸ τους στὴ ζωὴ. Ἐτσι, δημιουργοῦνται τὰ ἠθικὰ πρότυπα. Συνεπῶς, ἐδῶ πρέπει νά βρίσκεται ἡ ἠθικὴ τοῦ κράτους καί μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο εἶναι δυνατό νά καθοριστοῦν οἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ σχέση τῶν ἀνθρώπων πρέπει νά ἐκφράζει σὲ ὀργανωτικούς, δομικούς καί ἐξουσιαστικούς δρους τὴ θεϊκὴ φυσικὴ ἱεραρχία τῆς τάξης πραγμάτων. Σὰν ἀποτέλεσμα, λοιπόν, αὐτῆς τῆς πραγματικότητας ὑπάρχει μιὰ ἑλιπτική ἱεραρχία, πού ἀποτελεῖ ἐξ ὁρισμοῦ τὴν ἡγετική ομάδα καί καθορίζει τὴν πολιτικὴ βούληση.

Ὁ Bodin θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον λογικὰ ὄντα, ἄν καί ἔχουν ἀρνητικὰ προπατορικὰ στοιχεῖα στό χαρακτήρα τους. Οἱ ἐνᾶντοι καί οἱ σοφοὶ εἶναι μόνο μιὰ μικρὴ μειοψηφία στήν κοινότητα. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἑλίτ βασισμένη στὴ σοφία καί τὴν ἀρετὴ πρέπει νά κυβερνᾷ τὴν πολιτεία, ὅπου τὸ σοβαρότερο ἔργο τῆς πρέπει νά εἶναι ἡ παιδεία καί ἡ διάπλαση τῶν νέων κάτω ἀπὸ τὴ στενὴ καθοδήγηση καί τὸν ἔλεγχο τῆς ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνείδηση καί λογικὴ, μπορούν νά μορφωθοῦν καί νά συμπεριφέρονται ἠθικά. Ἐτσι, ὁ κυβερνήτης πρέπει νά δίνει τὸ ἠθικὸ παράδειγμα. Τὸ κράτος καί ὁ ἡγεμόνας πρέπει νά παραδειγματίζων ἀντὶ νά μονοπωλοῦν τὴν ἐξουσία. Στὴν καλὴ λειτουργία τοῦ κράτους ἐναπόκειται ἡ μεγάλῃ εὐθύνη γιὰ τὴν ὑλικὴ εὐμυρία τῶν ὑπηκόων του.

Ἡ κρατικὴ ἐξουσία, λέει ὁ Bodin, πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ ἡγεμόνα. Αὐτὸ ἐπιτρέπει τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας κατὰ δίκαιο τρόπο. Ὅμως, ἡ τάξη, ἡ ἀρμονία καί ἡ δικαιοσύνη βασιζοῦνται στὴ βία. Ἐτσι, προκύπτει τὸ μοντέλο: βία → ὑπακοή → σχέση.

Μπορεῖ, φυσικά, κανεὶς ἐδῶ νά θέσει τὸ μοντέλο σὲ ἀμφισβήτηση ὑποδεικνύοντας τὴν ἀντίθεση μεταξὺ βίας καί ἠθικῆς. Πῶς μπορεῖ ἓνα κράτος, πού ἡ βία ἐξ ὁρισμοῦ ἀποτελεῖ θεμελιακὸ του συστατικὸ, νά εἶναι ἠθικὸ καί νά ἐπιδιώκει ἠθικούς καί δίκαιους σκοπούς;

Ἡ πολιτεία, κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Bodin, εἶναι ἐνωτικὸ οικογενεῖον πού στηρίζεται σὲ κοινὰ ἐνδιαφέροντα καί κυρίαρχες ἐξουσίες. Τὰ κοινωνικὰ ἰδιαιτερά, ὅπως

ή αγάπη και ή αίσθηση της εϋθύνης του καθενός για την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, πρέπει να άποτελουν τόν έσωτερικό ιδεολογικό ιστό της πολιτείας, ή όποια πρέπει να ενθαρρύνει την άρετή και την τόλμη. 'Ο όρθολογισμός και ή ανάγκη προτρέπουν τόν άνθρωπο να υπακούει στο κράτος. 'Ετσι, όταν ή πολιτεία εγκαθιδρυθεί, πρέπει να μεγαλώσει και να ισχυροποιηθεί στα πλαίσια της άρετης και του κοινού συμφέροντος.

Η ανώτατη κυρίαρχη έξουσία πρέπει να στηρίζεται κάπου. Πρέπει να άσκείται σύμφωνα με τους νόμους της φύσης του Θεού, του όρθολογισμού, και με τά έθιμα και τις παραδόσεις. Όποια κυβέρνηση δεν ένεργεί σύμφωνα με αυτούς τους θεσμούς είναι τυραννία. Γι' αυτό, ό ήγεμόνας δεν πρέπει να άπειθει σ' αυτούς τους νόμους, γιατί τό κράτος θα καταστραφεί και αυτός θα άποριφωθεί από τους πολίτες.

Ακόμα όμως και άν ό ήγεμόνας παραβιάζει τους νόμους, σέ καμιά περίπτωση ό λαός δεν έχει τό δικαίωμα να έπαναστατήσει. 'Ο πολίτης πού έπαναστατεί έχει τέσσερις έπιλογές: να δραπετεύσει, να πάει φυλακή, να έκτελεστεί, ή να συμβιβαστεί πρόσκυρα και μόνο για λόγους τακτικής.

Μέ αυτό τόν τρόπο, τό κράτος είναι άπόλυτο, άδιαίρετο και άνώτερο. Μόνο ένα τέτοιο κράτος μπορεί να θεσπίσει θρησκευτική άνοχή και, συνεπώς, να άντιμετωπίσει τά προβλήματα της έποχής, πού στην περίπτωση της Γαλλίας αυτή την έποχή σημαίνουν τερματισμό τών θρησκευτικών έμφυλιών πολέμων.

'Ετσι, τό κράτος πρέπει να λειτουργεί ιδεολογικά σέ ένα ύψηλότερο επίπεδο — μιά τρίτη διάσταση — άπέναντι στον καθολισμό και τόν προστανταισμό. 'Ο πατριωτισμός ν' άντικαταστήσει τά συγκρουόμενα θρησκευτικά δόγματα ως κεντρική ιδεολογική υπόθεση της πολιτείας. Για να έπιτευχθεί τό δύσκολο αυτό έργο, τό κράτος, με έπικεφαλής τόν κυρίαρχο ήγεμόνα, πρέπει να άντανακλά στον λειτουργικό του χαρακτήρα τόν ανώτατο βαθμό έξουσίας, ενώ σέ κοινωνικο-οικονομικούς και ιδεολογικούς όρους θα προβάλλει ή οργανωτική δύναμη της πολιτείας. Με αυτόν τόν τρόπο, τά κυρίαρχα δικαιώματα του ήγεμόνα πρέπει να είναι αυστηρά περιορισμένης φύσης και ή έξουσία πρέπει να άσκείται με σοφία, ώστε να έπιτευχθούν αυτοί οι σκοποί.

θεωρία και γενικές ιδιότητες της κυριαρχίας—τά έπιχειρήματα

Η αναλυτική παρουσίαση τών στοιχειωδών συστατικών της θεωρίας της κυριαρχίας του Bodin είναι άναγκαία για βαθύτερη διεύδυση στον προβληματισμό του πάνω σέ αυτή τη θεμελιακή άρχή, όπως έπίσης και για όποιαδήποτε προσπάθεια να εκτιμήσουμε τη θεωρία του σέ σχέση με την ιστορική πραγματικότητα της έποχής του.

Κυριαρχία είναι εκείνη ή άπόλυτη και διαρκώς προστατευόμενη έξουσία της πολιτείας, πού στα έλληνικά σημαίνει «άκρα έξουσία, κύρια άρχη και κύριο πολιτεύμα», ενώ στα λατινικά όνομάζεται «majestas».

Διαρκής κυριαρχία άναφέρεται στην κυριαρχία πού διαρκεί σέ όλη την περίοδο της ζωής εκείνου πού την

έξασκει και πού δεν έχει τέλος. Μεταβιβάζεται από τόν πατέρα στον γιο και γίνεται, έτσι, κληρονομική, και καμιά δύναμη δεν χρειάζεται να χρησιμοποιηθεί από τόν κάτοχο της προκειμένου να τη διατηρήσει.

Άπόλυτη κυριαρχία είναι αυτή πού δεν είναι δυνατό ν' άκυρωθεί ή να τεθεί υπό όρους ή να λήξει. Πρέπει να δίνεται άλλά και άπεριορίστα και όχι δυνάμει κάποιας ύπηρεσίας ή έπιτροπής, ούτε με τη μορφή άνακλητης παραχώρησης. Η άπόλυτη κυριαρχία πρέπει να έννοείται μόνο ως ή κυριαρχή έξουσία του μονάρχη, ό όποιος υποτάσσεται μόνο στους νόμους του Θεού και της φύσης. Όμως, κυρίαρχη έξουσία δεν σημαίνει άπαλλαγή από όποιονδήποτε νόμο. Όλοι οι ήγεμόνες της γής υπόκεινται στους νόμους του Θεού και της φύσης και άκόμη σέ όρισμένους ανθρώπινους νόμους πού είναι κοινοί σέ όλα τά έθνη.

Ο κυρίαρχος ήγεμόνας δημιουργεί τόν νόμο, πού είναι τό βασικό στοιχείο της κυριαρχίας του και της άπόλυτης έξουσίας του. 'Ετσι, άποκτά τό δικαίωμα να έπιβάλλει νόμους γενικά σέ όλους τους υπηκόους του, άνέξαρτη από τη συγκατάθεση τους.

Όλοι οι νόμοι, οι διατάξεις, οι πιστωτικές έπιστολές, τά προνόμια και οι παραχωρήσεις πού δίνουνται από τόν ήγεμόνα έχουν ισχύ μόνο κατά τη διάρκεια της ζωής του και πρέπει να έπιβεβαιωθούν από τόν καινούργιο βασιλεύοντα ήγεμόνα, ό όποιος έχει ενημερωθεί γι' αυτές. Αυτές οι παραχωρήσεις αναφέρονται σέ όλες τις υπάρχουσες έταιρείες, στα νομικά πρόσωπα, στα κοινοβούλια, στα δικαστήρια και στους άξιοματικούς τού στέματος. Η βούληση του ήγεμόνα δεν υπόκειται ούτε στους νόμους τών προκατόχων του (έκτός άν ή διαδοχή καθορίζεται με αυστηρό κληρονομικό δικαίο) ούτε στους δικούς του προηγούμενους νόμους, εάν νομίζει ό ίδιος ότι δεν ίκανοποιούνται οι απαιτήσεις της δικαιοσύνης. Όμως, όταν πρόκειται για καθορισμένες και λογικές ύποσχέσεις, οι όποιες έχουν δοθεί είτε από τόν ίδιο ή από προκατόχους του και οι όποιες άφορούν τά συμφέροντα τών υπηκόων του ή εμπλέκονται στα συμφέροντα άλλου ήγεμόνα, τότε ή βούληση του ήγεμόνα περιορίζεται σαφώς μέσα στα υπάρχοντα πλαίσια.

Ο νόμος και τό συμβόλαιο δεν πρέπει να συγχέονται. Ο νόμος πηγάει από αυτόν πού έχει κυριαρχή έξουσία, και μ' αυτόν τόν τρόπο ό ήγεμόνας υποχρεώνει τόν υπήκοο σέ υπακοή χωρίς όμως να δεσμεύει τόν έαυτό του. Τό συμβόλαιο είναι άμοιβαία συμφωνία μεταξύ ήγεμόνα και υπηκόου, έξ ίσου δεσμευτική για τις δύο πλευρές, και κανένας δεν μπορεί να παραβιάζει τά συμφέροντα του άλλου χωρίς τη συγκατάθεση του.

Πρέπει να γίνει, όμως, διάκριση μεταξύ δικαίου και νόμου, έπειδή τό ένα σημαίνει τι είναι έντιμο και τό άλλο τι είναι αυθαίρετο. Ο νόμος δεν είναι τίποτε άλλο από την έντολή του ήγεμόνα κατά την εξέσκηση της κυριαρχής έξουσίας του. Όμως ούτε ό πάπας, ούτε ό αυτοκράτορας είναι άπαλλαγμένοι τόν νόμο της φύσης. Συνεπώς, άπόλυτη έξουσία σημαίνει μόνο άνεξαρτησία σέ σχέση με τόν κοινό νόμο και όχι σέ σχέση με τόν νόμο του Θεού.

Επί πλέον, άν ή δικαιοσύνη είναι ή έφαρμογή του νόμου, ό νόμος τό έργο του ήγεμόνα και ό ήγεμόνας

ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τότε, ὁ νόμος τοῦ ἡγεμόνα πρέπει νά εἶναι πρότυπο τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ.

Ἐπάρχει διαφορά μεταξύ νόμου καί ἔθιμου. Τό ἔθιμο ἐπικρατεῖ βαθμιαία κατὰ τή διάρκεια πολλῶν ἐτῶν καί μέ κοινή συγκατάθεσι. Ὁ νόμος ὀρίζεται μιά φορά καί ἀντλεῖ τήν ἰσχύ του ἀπό κείνον πού ἔχει τό δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς του. Οἱ Etats généraux δέν εἶναι ἀνώτερη ἐξουσία ἀπό αὐτήν πού ἔχει ὁ ἡγεμόνας.

Ἐάν ὁ βασιλιάς ὑποτασσόταν στοὺς Etats, δέν θά ἦταν οὔτε ἡγεμόνας οὔτε κυρίαρχος, καί ἡ πολιτεία δέν θά ἦταν βασιλεία ἢ μοναρχία ἀλλά ἀριστοκρατία. Ὁ σκοπός καί ἡ λειτουργία τῶν Etats généraux εἶναι νά συμβουλευθῶν τόν ἡγεμόνα. Οἱ Etats δέν ἔχουν ἀνεξάρτητη ἐξουσία νά μελετήσουν, νά διατάξουν, νά ἀποφασίσουν, νά συγκεντρωθοῦν ἢ νά διαλυθοῦν χωρίς τήν ἐντολή τοῦ ἡγεμόνα. Ἐκτακτοί, ὁμως, φόροι ἢ ἐπιχορηγήσεις χωρίς τή συμφωνία καί συγκατάθεσι τῶν Etats δέν εἶναι δυνατό νά ἐπιβληθοῦν.

Ὅμως, ἡ κυριαρχία τοῦ βασιλιά δέν κινδυνεύει ἄμεσα ἀπό τήν ὑπαρξή τῶν Etats. Ἀντίθετα, ὁ βασιλιάς ἐξαρτᾶ τήν πληροφόρησή του ἀπό τίς ἐκθέσεις τους, καί ἀνεβαίνει τό κύρος του, ὅταν ἀναγνωρίζεται ἐπίσημα ἀπό τοὺς συναθροισμένους ὑπηκόους του.

Ὅλες οἱ ἄλλες ἰδιότητες καί τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας συμπεριλαμβάνονται στήν ἐξουσία πού ἀφορᾶ τή θέσπιση καί κατάργηση τοῦ νόμου. Ἐδῶ, περιλαμβάνεται τό κυρίαρχο δικαίωμα κήρυξης πολέμου καί εἰρήνης, τῶν ἐφέσεων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων πού ἐκδόθηκαν ἀπό ὅλα τὰ δικαστήρια, τὸ διορισμὸ καί τῆς ἀπόλυσης τῶν μεγάλων ἀξιωματῶχων τοῦ κράτους, τῆς φορολογίας, τῆς παραχώρησης προνομίων ἀπαλλαγῆς σέ ὄλους τοὺς ὑπηκόους, τῆς ρύθμισης νομισματοκοπίας, τῆς ἀποδοχῆς ὀρκων πίστης ἀπὸ ὄλους τοὺς ὑπηκόους καί τοὺς ὑποτελεῖς.

Τό συμφέρον τῆς διατήρησης τοῦ κράτους ὑπαγορεύει νά μὴν παραχωροῦνται τὰ δικαιώματα τῆς κυριαρχίας σέ κανένα ὑπῆκοο ἢ ξένο, γιατί μιά τέτοια παραχώρηση ἀνοίγει τό δρόμο μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκεῖνος πού λαμβάνει τό κυρίαρχο δικαίωμα τελικά γίνεται ὁ ἴδιος ἡγεμόνας.

Ὁ Bodin ἐπιχειρεῖ στὸν ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας νά διαχωρίσει τὰ θρησκευτικά καί πολιτικά στοιχεῖα. Ἀκολουθεῖ τό πρότυπο ἀνάλυσης τοῦ Ἀριστοτέλη καί ἐνσωματώνει τή σκέψη τὸν Machiavelli. Κυριαρχία σέ ἀναλυτικὴ ὀρολογία χαρακτηρίζεται ἀνάταξη, ἀπόλυτη, διαρκὴς καί προσταζούσα.

Τό γεγονός ὅτι στή Γαλλία συνθηζόταν, παραδοσιακά, οἱ βασιλεῖς νά ἐπιζητοῦν τήν ὑποστήριξη τοῦ λαοῦ ὅταν ἀναλαμβάναν τήν ἐξουσία, ἀποτελεῖ σοβαρὸ καί ἱστορικὸ πρόβλημα γιὰ τὸν Bodin προκειμένου νά ὑπερασπιστεῖ τή θεωρία του. Ταυτόχρονα, ὁ Bodin θέλει νά ἀποφύγει τό δόγμα τῆς θρησκείας μέ τή χρησιμοποίηση τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου πού καθορίζει τήν καταγωγή καί ἐξέλιξη τῆς βασιλείας. Τό πρόβλημα γιὰ τὸν Bodin εἶναι νά ἀποφύγει τὰ παραδοσιακά δικαιώματα τοῦ βασιλιά. Συνεπῶς, ὁ Bodin ἐπινοεῖ τό πρότυπο ὅπου οἱ ὑπῆκοοι δίνουν τήν κυριαρχία τους στὸν βασιλιά κατὰ τήν ὀρκωμοσία του, καί μέ βίση αὐτῇ τῇ βούληση γίνεται ὁ ἴδιος ἀπόλυτος μονάρχης. Ἔτσι, ὁ λαός ἐθελοντικά παραδίδει τήν κυριαρχία

στον ἡγεμόνα, πού ἀφοῦ τήν ἀποκτήσει δέν ὑπόκειται πλέον σέ κανένα ἔλεγχο.

Ὁ Bodin χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο τοῦ ἀπόλυτου μέ ἀριστοτελικὴ ὀρολογία, πού σημαίνει ὅτι αὐτὸς πού ἔχει ἀπόλυτη κυριαρχία κατέχει τήν ἐξουσία σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Ὅλη ἡ ἐξουσία εἶναι συγκεντρωμένη καί τήν ἔχει ὁλόκληρη. Ἐχει ὅλο τό εὖρος τῆς ἐξουσίας, ἢ ὅποια δέν ἐλαττώνεται οὔτε ὑπόκειται σέ θρυσματισμὸ. Ἡ ἀπόλυτη ἐξουσία (absolutism), ὅταν ἀπευθύνεται στήν κυριαρχία κατὰ τήν ἀποψη τοῦ Bodin, δέν εἶναι ἰσοδύναμη τῆς τυραννίας. Ἡ τιμὴ, ὁ ὀρθολογισμὸς καί ἡ δικαιοσύνη ἀσκοῦν ἀνασταλτικὴ ἐπιρροή στήν ἀπολυταρχία, ἀφοῦ αὐτὴ ὑπερέχει τίς παραπάνω ἀρχές, ἐνῶ τό ἀντίθετο συμβαίνει μέ τήν τυραννία.

Ἔτσι, ἡ ἠθικὴ πρέπει νά ὀριστεῖ μεταξύ τῶν παραμέτρων τῆς τιμῆς, τὸ ὀρθολογισμὸ καί τῆς δικαιοσύνης καί νά διαμορφώνεται ἀπὸ τό φυσικὸ καί θρησκευτικὸ δίκαιο.

Μετά τὸν γενικὸ ὀρισμὸ τῆς κυριαρχίας, ὁ Bodin προχωρεῖ στίς λειτουργικὲς λεπτομέρειες τοῦ ὀρισμοῦ του. Ἀμεροληψία στή δικαιοσύνη σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος. Ἡ ἠθικὴ γίνεται συνώνυμη μέ τό χρέος. Ὁ κριτὴς ἀναφέρεται σάν Θεός. Ἔτσι, ὁ βασιλιάς πρέπει νά εἶναι σέ ἁρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Τό κράτος ὀφείλει νά συμμορφώνεται μέ τὸν φυσικὸ νόμο καί, ὅσο εἶναι δυνατόν, νά βρίσκεται ἐπίσης σέ ἁρμονία μέ αὐτὲς τίς ἀρχές. Ἔτσι, λειτουργεῖ τό σχῆμα:

Ἀμεροληψία Δικαιοσύνη Ὁρθολογισμός Νόμος	→	Κυριαρχία
---	---	-----------

Νόμος ἐξ ὀρισμοῦ, ἐδῶ, σημαίνει ὀρθολογισμός. Ἐπειδὴ τὰ συμβόλαια καί ὁ νόμος γράφθηκαν ἢ ἐγιναν ἀπὸ τοὺς προκατόχους τοῦ βασιλιά, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὅλες οἱ πράξεις πού ἀφοροῦσαν τὰ νομοσχέδια πού θεσπίστηκαν ἢ τίς συμφωνίες πού γράφθηκαν, ἦσαν στὸ σύνολο τοὺς ἐντιμες καί δίκαιες. Ἐκτός καί ἂν, ἐξ αἰτίας ἀλλαγῆς περιστάσεων, αὐτοὶ οἱ νόμοι καί οἱ συμφωνίες δέν εἶναι πλέον δίκαιοι καί κατάλληλοι γιὰ τήν εὐημερία τῆς πολιτείας.

Οἱ ἔθιμοι κανόνες ἀναφέρονται στὸ στέμμα καί στή γῆ. Ἡ γῆ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν βασιλιά πού στήν πραγματικότητα δέν τὴν κατέχει. Δέν μπορεί νὰ τὴ διορίσει. Δέν μπορεί νὰ πάρει τὴ γῆ ἀπὸ ἕνα ἄτομο χωρίς τὴ ρητὴ συγκατάθεσή του. Ἔτσι, οἱ ἔθιμοι κανόνες γίνονται μὲ ἄλλη παράμετρος πού προσδιορίζει τήν κυριαρχία.

Ὅσον ἀφορᾶ τοὺς Etats généraux, ὁ Bodin πιστεῖ ὅτι πρέπει νὰ τοὺς συμβουλευέται ὅταν προκύπτει γιὰ φορολογία. Ἐκτός τῆς ὑποχρέωσης τῆς συμβουλῆς, ὁ βασιλιάς παρουσιάζει τίς προτάσεις καί τοὺς νόμους στοὺς Etats généraux.

Ἀν καί δέν εἶναι ἀπαραίτητη, σύμφωνα μέ τὸν Bodin, ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ βασιλιά στοὺς Etats généraux, μιά τέτοια πράξη μπορεί νά ἀποδειχθεῖ χρήσιμη γι' αὐτὸν ἐξ αἰτίας τῆς θετικῆς ἀπήχησής πού ἔχει στὸν λαό. Ἐδῶ ἔχουμε μιά καθαρή περίπτωση, ὅπου ἡ κοινὴ γνώμη λειτουργεῖ ὡς ἀνασταλτικὸς μηχανισμὸς στήν ἀπολυταρχία καί ὡς ἀλληλεπιδράσα

πολιτική διαδικασία σέ έμβρυακό στάδιο μεταξύ έκτελεστικής έξουσίας και λαϊκής θέλησης.

κριτική και συνεισφορά

Μιά κριτική ανάλυση της θεωρίας της κυριαρχίας του Bodin πρέπει να προσανατολιστεί προς την άρμονία ή τή δυσαρμονία μεταξύ των κοσμοθεωριών και της πολιτείας, όπως επίσης και στη λειτουργία του κράτους έναντι της ιστορικής πραγματικότητας της εποχής του.

Τά έρωτήματα που προκύπτουν εδώ άφορούν τή φύση του κράτους, τή βία και τόν βαθμό που τό σύστημα του Bodin ανταποκρινόταν στά ζητήματα της εποχής που στόχευε να διευθετήσει. Πώς είναι δυνατόν ένα κράτος που είναι δημιουργία της βίας να μπορεί να είναι αληθινό, δίκαιο και ήθικό; Είναι δυνατόν ή λειτουργία της βίας να περιοριστεί μόνο στή σύλληψη της πολιτείας ή συμπορεύεται μ' αυτήν σέ ολοκληρωτή ζωή της γιά να προστατεύει τήν άπόλυτη και κληρονομική κυριαρχία της μοναρχίας και του κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικού συστήματος, υπερασπίζοντας έτσι τό διαρκές *status quo ante*; Είναι δυνατόν να λειτουργήσει ένα σύστημα σάν μιά μόνιμη ανασταλτική δύναμη και, συγχρόνως, να αντιμετώπισει τις δυνάμεις που τό περιστοιχίζουν, και ιδιαίτερα όταν ό όρθολογισμός, ένισχυόμενος από τήν παιδεία, προκαλεί τά ιστορικά προκαθορισμένα όρια και τις δοσμένες δοξασίες;

Ό Bodin άπασχολήθηκε, κατ' άρχήν, μέ τό βασικό ένδιαφέρον του να δημιουργήσει ένα κυρίαρχο κράτος ικανό να επιφέρει θρησκευτική άνοχη και γαλήνη μεταξύ των σύγκρουομένων χριστιανικών δογμάτων και οργανώσεων, και δίνει βαρύτητα στή δημιουργία και λειτουργία ενός τέτοιου κράτους. Έτσι, ό προβληματισμός του περιορίζεται σέ ένα μόνο μέρος της πραγματικότητας της εποχής του, δηλαδή στή θρησκευτική σύγκρουση. Ό προβληματισμός του αντανακλά τις κοσμοθεωρίες και τις πολιτικές υποθέσεις του παραδοσιακού καθολικού δογματος. Έτσι, τό θεωρητικό δράμα του παραμένει έγκλωβισμένο σ' αυτή τήν αντίληψη του γιά τήν πραγματικότητα.

Από τήν άλλη πλευρά, ό Bodin είναι φυσικά πολύ ρεαλιστής θεωρώντας τό κυρίαρχο έθνος-κράτος τή μόνο ικανή όργάνωση να επιτύχει τούς τακτικούς σκοπούς της θρησκευτικής άνοχής και της εθνικής ανάπτυξης. Έτσι, ή άρμονία και ή αντίθεση φαίνονται ότι είναι σύμφωντα στοιχεία, στή θεωρία της κυριαρχίας του Bodin, μέ τή φύση και τή λειτουργία της πολιτείας στον γοργά μεταβαλλόμενο και άβέβαιο κόσμο του δέκατου έκτου αιώνα.

Στήν Πολιτεία (*République*), ή κυρίαρχη έξουσία όρίζεται ως άπόλυτη έξουσία, όπου οποιαδήποτε νόμιμη αντίσταση αποκλείεται. Η αντίσταση νόνομευεί τήν έξουσία, σύμφωνα μέ τόν Bodin, και προκαλεί τήν άπόλυτη φύση του κυρίαρχου κράτους. Έτσι, τό δικαίωμα του λαού είναι άσυμβίβαστο μέ τή φύση της κυριαρχίας.³ Η άνάταση έξουσία δέν άναγνωρίζει

άνώτερες έξουσίες ή άλλη ίση μέ αυτήν και, ως έκ τούτου, είναι άπόλυτη. Ό ήγεμόνας ή είναι άπόλυτος ή δέν είναι κυρίαρχος, υποστηρίζει ό Bodin.

Όμως, άποκλείοντας από τόν λαό κάθε δικαίωμα νόμιμης αντίστασης μέ τό σκεπτικό ότι ή αντίσταση θα όδηγήσει σέ επανάσταση και στον σφετερισμό της έξουσίας από τούς τυράννους, ό Bodin δέν βλέπει τόν έπέρχόμενο κίνδυνο τυραννίας από τήν άπόλυτη κυριαρχία. Έτσι, παραλείπει να προνοήσει γιά μιά ρεαλιστική αντιμετώπιση του σύμφωντου της έχθρου, της τυραννίας, όπως τό είχε αντίληφθεί ό Άριστοτέλης. Η αντίθεση πάλι, εδώ, πρέπει να κριθεί σέ συνάφεια μέ τούς βασικούς στρατηγικούς σκοπούς του Bodin, δηλαδή θρησκευτική άνοχη και δυνάμωμα του πατριωτικού έθνους-κράτους.

Όσον άφορά τήν υπόθεση του όρισμού και τή μορφοποίηση της κυριαρχίας, ό Bodin δέν κατορθώνει να λύσει τό πρόβλημα των δύο κυρίαρχων άλληλοσυγκρουόμενων εθνών-κρατών. Μέ αυτό τό κρίσιμο ζήτημα στο Διεθνές Δίκαιο θα άσχοληθεί άργότερα ό Hugo Grotius. Όμως, ό Bodin είναι δυνατό να θεωρηθεί ό μεταβατικός πολιτικός φιλόσοφος που ό προβληματισμός του όδηγεί από τό άπόλυτο μοναρχοθρησκευτικό προσανατολισμένο κράτος προς τό σύγχρονο έθνος-κράτος. Έτσι, ό Bodin γίνεται ή γέφυρα στήν πολιτική φιλοσοφία μεταξύ του μεσαιωνικού και του σύγχρονου κράτους χρησιμοποιώντας τήν κοινή γνώμη γιά επιβεβαίωση της έξουσίας. Ό ήγεμόνας τό κάνει αυτό μέσω των *Etats généraux*. Είναι ένα μεταβατικό στάδιο από τή μοναρχία στήν αντιπροσωπευτική μορφή διακυβέρνησης.

Η πλέον σημαντική συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική θεωρία είναι ή ανάλυση του που άναφέρεται στήν έξουσία. Η συστηματική του διεύδυση στή συμπεριφορά της έκτελεστικής έξουσίας και ό όρισμός του που θεωρεί τήν άρχή της έξουσίας βασικό στοιχείο γιά τόν καθορισμό της σχέσης δύναμη-έξουσία καθώς επίσης και ή άνατομία αυτής της άρχης είναι ιδιαίτερα αξιόλογα.

Πιο αναλυτικά, ή συνεισφορά του Bodin στήν πολιτική έπιστήμη έχει ως εξής:

α) Γράφοντας σέ μιά εποχή που ή αντίληψη μιάς αδιαφιλονίκητης πολιτικής έξουσίας και ύποροχής μέσα σέ μιά συγκεκριμένη περιοχή βρίσκεται σέ κρίση έξ αίτίας της σύγκυσης που επικρατεί στον λαό και της άποσύνθεσης της βασιλικής έξουσίας στή Γαλλία,⁴ ό Bodin κατορθώνει να προσδιορίσει και να υπερασπίσει τήν έξουσία.

β) Ό όρισμός του κράτους ήταν σχετικός μέ τήν ιστορική πραγματικότητα της εποχής. Η θέση του Bodin ότι τό κράτος πρέπει να κατέχει έξ όρισμού υπέρτατη πολιτική έξουσία, άποτελεί τόν κεντρικό άξονα του νέου κράτους. Άκόμα και σήμερα, ένας όργανισμός που έχει λιγότερη κυριαρχία δέν είναι κράτος αλλά συνεταιρισμός μέ καλύτερο βαθμό έξουσίας.

Η κυριαρχία γίνεται τό κύριο θέμα τό πολιτικό σύστημα του Bodin, έπειδή αυτός μέσω της κυριαρχίας άναζητεί λύσεις γιά τήν αντιμετώπιση της θανάσιμης πρόκλησης των θρησκευτικών πολέμων στήν

3. Fraklin, Julian H., *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*, Cambridge University Press, London, 1973, σ. 51.

4. Bodin, Jean, *The Six Bookes of a Commonweale*, σ. A 14.

ἐκτελεστική καί τή βασιλική ἐξουσία. Ἡ πολιτική ἐξουσία στή Γαλλία, τήν ἐποχή αὐτή, ἦταν τελειῶς ἀποδυναμωμένη. Τήν ἴδια ἐποχή, ὁ Bodin συνηγορεῖ ὅτι ὁ κυρίαρχος πρέπει νά εἶναι υπεῦθυνος γιά τή νομοθεσία, καί ἐπομένως τά καθήκοντά του δέν πρέπει νά περιορίζονται σέ δικαστικές καί διοικητικές λειτουργίες, ὅπως στήν περίπτωση τῆς μεσαιωνικῆς παράδοσης. Συνεπῶς, ὁ πολιτικός προβληματισμός τοῦ Bodin στόχευε στό νά θέσει τήν ἐξουσία τοῦ ἐθνικοῦ κράτους ὑπεράνω τῶν σκοπῶν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ παπισμοῦ καί τοῦ Αὐτοκράτορα τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας ἡ κυριαρχία ἀντικατέστησε ὅλους τοὺς βασικούς φορεῖς πού ἀποτελοῦσαν τήν αὐτοκρατορία. Σ' αὐτή τήν περίοδο, ἡ σκέψη τοῦ Bodin ἐπιδίωξε νά ἐξαλείψει τόν θρυμματισμό τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐξ αἰτίας τῆς παραδοσιακῆς δύναμης τῶν εὐγενῶν καί νά παρουσιάσει μιά αὐστηρή καί ὕψηλὴ συγκεντρωτικὴ ἐξουσία ταυτισμένη μέ τὸ ἐθνικὸ κράτος ὑπὸ τὴν προστασία ἐνός φωτισμένου ἡγεμόνα καθοδηγούμενου ἀπὸ τὸν Θεό, τὸν φυσικὸ νόμο, τὴν παράδοση, τοὺς προϋπάρχοντες ἐθνικούς θεσμούς, καί περιοριζόμενου ἑμμεσα ἀπὸ τὴν κοινὴ γνώμη μέσῳ τῶν *Etats généraux*.⁵

Ἡ κυριαρχία γιά τὸν Bodin, ὅπως καί κυρίαρχη ἐξουσία, εἶναι ὀργανική καί, συνεπῶς, δέν ὑπόκειται σέ θρυμματισμό. Καί βέβαια δέν δίνεται «κατὰ τεμάχια». Ἡ δίνεται ὁλόκληρὴ ἡ καθόλου. Ἄρα ἓνα συγκεντρωτικὸ κράτος ἔχει ἐξ ὁρίσμου ὀργανικὴ κυριαρχία.

Ἡ ἀντίθεση, ὁμως, σέ αὐτὸ τὸ πρότυπο ἐξουσίας προβάλλεται μέ τὴν ἐρώτηση: Πῶς μπορεῖ τὸ πολιτικὸ πρότυπο τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας νά συμβιβάζεται μέ τὴ λαϊκὴ θέληση εἰδικά, ὅταν οἱ σκοποὶ τῆς συγκεντρωτικῆς ἐξουσίας ἀποβλέπουν σέ ἓνα πρόγραμμα πολιτικῆς καί οικονομικῆς ἀνάπτυξης πού σκοπεύει νά ἐπιφέρει βαθεῖς ἀλλαγές στοῦ κοινωνικο-οικοδομικοῦ, ὅπως στήν περίπτωση τῶν κυβερνήσεων κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας καί τοῦ Louis XIV; Ἰσως στήν κατανόηση αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἀντίφασης καί τῆς θεωρητικῆς ἀντίληψης τοῦ Bodin γιά τὴν ὀργανικὴ κρατικὴ κυριαρχία, μπορούμε νά ἀναζητήσουμε τὶς ἰδεολογικὲς καταβολές τῆς συγκρούσεως ἡ ὁποία ὀδήγησε στὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1789.

Στὰ περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης αὐτὴ τὴν ἐποχή, ἡ ἀλλαγὴ ὀρίζεται ἱστορικά. Ἄν ὑπάρχει αὐξηση στὴν ἐξουσία τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως, τότε αὐτὸ εἶναι μιά ριζικὰ διαφορετικὴ πορεία λειτουργίας καί συμπεριφορᾶς τοῦ κράτους. Ἀποτελεῖ ἱστορικὴ μεταβολὴ τὴν ἀσκηση τῆς ἐξουσίας ὅταν μιά κυβερνήση, προκειμένου νά καινοτομήσει καί νά ἐπιφέρει μεταρρυθμίσεις, παραβλέπει τὴν ἱστορικὴ παράδοση. Τὰ κράτη ἐκεῖνα, ὅπως ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, πού παρέμειναν πιστὰ στήν ἱστορικὴ παράδοση, ἦσαν τὰ τελευταία πού ὁλοκληρώθηκαν ἐθνικά. Ἡ προμήλωση στήν ἱστορικὴ παράδοση γίνεται ἐμπόδιο στήν καινοτομία καί τὸν ἐκσυγχρονισμό. Μόνο μέ τὴν ἀποφυγὴ

τῶν δογματικῶν περιορισμῶν τῆς ἱστορικῆς παράδοσης ὁ συγκερασμός καί τὸ μπόλιασμα τῶν νέων ἰδεῶν μέ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο σκέψης εἶναι ἐφικτά:

Στὴν πολιτικὴ ἀνάπτυξη, βασικὸ στάδιο εἶναι ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ στό ἐθνικὸ κράτος. Ἡ διαδικασία γιά τὴν ἀνάπτυξη καί ἀνάπλαση τοῦ κράτους πού ἀρχισε τὸν δέκατο ἑκτο αἰῶνα θά φτάσει στὴ διαλεκτικὴ τὸν ὁλοκλήρωση στὰ μέσα τοῦ δέκατου ἑνατου αἰῶνα.

Ἡ κυριαρχία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Bodin ἔχει διαμορφωθεῖ μέ βάση τὴν πρόκληση τῶν μεγάλων κοινωνικο-οικονομικῶν, πολιτικῶν καί τεχνολογικῶν φαινομένων καί κινήματων. Ἐχει ριζικὰ τροποποιηθεῖ, ὥστε νά εἶναι δυνατό νά υἱοθετεῖται σέ σχέση μέ τὸ μεταβαλλόμενο κοινωνικο-πολιτικὸ περιβάλλον. Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ διαλεκτικὴ στήν ἀνάπλαση τῶν κοινωνικο-οικονομικῶν συστημάτων βαδίζει μέσα στὰ πλαίσια πού ὀριοθετεῖ ἡ τεχνικοεπιστημονικὴ ἐπανάσταση, ἡ κυριαρχία προσαρμόζεται στὶς ἀπαιτήσεις τῶν μαζῶν καί τοῦ πολίτη γιά τὴν κατοχύρωση τῆς λαϊκῆς συμμετοχῆς στὴ δημιουργία, τὴν ἀσκηση καί τὸν ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πρωτογενεῖς πηγές

- Bodin, Jean, *The Six Bookes of a Commonweale*, translated by Richard Knolles, Impensis G. Bishop, London, 1606.
Bodin, Jean, *The Six Bookes of a Commonweale*, edited with an introduction by Kenneth Douglas McRae, Harvard University Press, 1962.
Bodin, Jean, *Six Books of the Commonwealth*, abridged and translated by M.J. Tooley, Basil Blackwell, Oxford, 1955.
Bodin, John, *Method for the Easy Comprehension of History*, translated by Beatrice Reynolds, Columbia University Press, New York, 1945.

Δευτερογενεῖς πηγές

- Bliss, Philemon, *Of Sovereignty*, Little, Brown and Company, Boston, 1885.
Cohen, Hymen Ezra, *Recent Theories of Sovereignty*, The University of Chicago Press, Chicago, 1937.
Franklin, Julian H., *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*, Cambridge University Press, London, 1973.
Keller, Arthur S., Lissitzyn Oliver J., Mann Frederick J., *Creation of Rights of Sovereignty through Symbolic Acts 1400-1800*, Columbia University Press, New York, 1938.
Neale, J.E., *The Age of Catherine of De Medici*, Bradford and Dickens, London, 1943.
Sabine, George H., *A History of Political Theory*, third edition, Holt, Rinehart and Winston, New York, 1961.
Ebenstein, William, *Great Political Thinkers*, fourth edition, New York, 1969.
Runkle, Gerald, *A History of Western Political Theory*, The Ronald Press Company, New York, 1968.

5. Οἱ *Etats généraux* ἰσχυρίζονταν ὅτι ἐπαιζαν ἱστορικὸ ρόλο σάν συμβουλευτικὰ ὄργανα τοῦ βασιλιᾶ μέ σκοπὸ νά τὸν βοηθοῦν νά διαφυλάσσει τὰ ἰδανικά τῆς μοναρχίας.